

Posudek bakalářské práce

Kateřina Šestáková – Novotná: **Etika Petera Singera jako výzva pro tradiční morálku**

květen 2006

Kateřina Šestáková-Novotná svou práci rozčlenila do čtyř kapitol: v první kapitole nás seznamuje s východisky Singerovy etiky, aby se pak ve zbývajících třech kapitolách soustředila na dopady této etiky v konkrétních oblastech (postoj člověka ke zvířatům; otázka začátku, konce a kvality lidského života; postoj bohatší části světa k chudým ve třetím světě).

Singer zastává „preferenční utilitarismus“, který autorka charakterizuje slovy: nejlepší jednání je takové jednání, „které vede k uspokojení největšího množství důležitých zájmů všech ovlivněných, na rozdíl od klasického utilitarismu, který usiluje pouze o zvýšení množství radosti a snížení množství bolesti.“ (9) Singerova etika je etickou kladoucí důraz na důsledky jednání a stírající „rozdíl mezi přímým a nepřímým jednáním“.

Základní myšlenkou je tedy stejný ohled k zájmům. Na základě této myšlenky Singer odmítá rasistické teorie (biologické rozdíly jsou irelevantní, rovnost lidí je rovností v důležitosti zájmů), ale i „speceismus“ (znevýhodnění jiných živočišných druhů vůči člověku). Přitom je zjevné, že „některé zájmy jsou důležitější než jiné“ (12). Jak to poznáme? Zde autorka naznačuje, že Singer připisuje větší váhu přirozeným potřebám a menší rozmarům, bez nichž se můžeme obejít. Sama dodává, že „přesnější návod... nám však Singer nedává.“ (13)

Důležitým rozlišením je rozdíl mezi osobami (racionální bytost vědomá sebe sama) a neosobami. Osobami jsou dospělí lidé, dospělé opice a obecně vyšší savci, ptáci. Neosobami jsou velmi malé děti, těžce mentálně postižení, ryby. Podle principu stejného ohledu k zájmům je horší zabít osobu než neosobu. Zatímco na zabití osoby pohlížíme z „pohledu předchozí existence“ (její zájmy, které jsou zničeny), na zabití neosoby pohlíží Singer z „pohledu celkové existence“ (14, celkové sumy štěstí ve světě). Proto je přípustné některé lidi nebo lidské plody zabít, pokud je nahradíme jinými.

Zde se objevuje jistá nedůslednost v autorčině výkladu. Ve věci interrupce se klade otázka: co je tím, co se matka rozhodne zabít nebo si nechat? Podle Singera je to neosoba. Pokud si žena plod nechá, plod *se stane* osobou. Je proto otázkou, zda lze uplatnit „pohled celkové existence“ (jeden plod za jiný), vždyť tím, co je v konečných důsledcích (a ty jsou pro Singera relevantní) nahrazeno, je jedna osoba jinou. Autorka si uvědomuje, že nahrazování se v tomto případě nevztahuje na neosobu, a proto mluví o „nahrazení potenciální osoby“ (17), které je podle Singera přípustné (20). Ale co znamená říci, že plod je *potenciální* osoba? Podle Singera neplatí, že bychom mohli na potenciální osobu přenášet rysy osoby skutečné. Jak Singer odmítá argument vycházející z potenciality? „Stejně jako skutečnost, že Princ Charles může jednou být anglickým králem, mu nyní nedává práva anglického krále, ani skutečnost, že lidské embryo se může vyvinout v osobu, by neměla znamenat, že embryo má

stejná práva jako osoby.“ (33) Na tomto místě by se autorka měla pokusit o kritické prověření této úvahy.

Pro práci Kateřiny Šestákové-Novotné je charakteristický osobní zájem o praktické důsledky etiky. Díky tomu práce rychle přejde k „aplikacím“ a problémy východiska Singerovy etiky nechá bez povšimnutí – pokud ji kritizuje, pak se staví spíše proti jejím důsledkům, než proti jejímu jádru. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci v oboru filosofie, je to jistý nedostatek.

Zcela klíčovou je například otázka, jak z konstatování, že určitá bytost má určité zájmy, plyne, že má *právo* tyto zájmy naplnit? Singer sám si uvědomuje, že tato úvaha (mít zájem neznamená automaticky mít právo) není samozřejmá (*Practical Ethics*, str. 95 – 98).¹ Autorka místy tento rozdíl spatřuje (dospělí a zdraví lidé mají větší „nárok na život“ než zvířata, není to však „absolutní právo“, nýbrž zájem, 31). Někdy jej zase zjevně přehlíží, když se vyjadřuje k otázce, jaké vlastnosti musí mít lidské embryo, aby mělo právo na život: „Absolutní právo na život vzniká pozvolným vývojem, ne náhlým skokem.“ (35). Ale co je vůbec právo? Může vznikat vývojem? Závisí na faktickém stavu jedince (na tom, zda je zdravý, dospělý, nemocný, postižený)?

Práci schází nejen úvaha o tom, co je právo (co tento pojem znamená a na čem jej můžeme založit), nýbrž i zamyšlení nad rozdílem mezi utilitarismem a universalismem vůbec. Vezměme si Kanta. V jeho etice osoba (pojatá jako účel o sobě) nezískává práva díky empirickým faktům. Odstínění od Kantovy či jiné ne-utilitaristické etiky by poskytlo základ k lepšímu zamyšlení o základních pojmech práce (osoba, právo, zájem) a vysvětlilo by, co znamená samotný název práce („Etika P. Singera jako výzva pro tradiční morálku“).

Chybění zamyšlení o pojmech vede autorku k tomu, že přijímá úvahy, které nejsou úplně neproblematické. Například následující úvaha: postižení lidé by byli radši zdraví (a proto se léčí), *tedy* „život osoby s těžkým fyzickým postižením má... menší hodnotu než život člověka zdravého“ (16). Jiná verze téže úvahy: chromí lidé touží chodit, normální lidé léčí zlomené nohy, *tedy* „život bez postižení [je] hodnotnější než život s postižením“ (43). Platí tato úvaha? Neobsahuje záměnu pojmů?

V částech 2, 3 a 4 se autorka soustředěně věnuje úvodem zmíněným oblastem, v nichž Singer vyvozuje ze svého utilitarismu kontroverzní závěry. Autorka se k němu často staví kriticky, přičemž využívá bohaté znalosti literatury. K Singerově etice zaujímá postoje, které čerpají z její osobní zkušenosti a jsou obhajovány s nasazením, jemuž neschází opravdovost. V poslední (4) části se ukazuje, že Singerova etika je nakonec etikou povinnosti, a sice mnohem náročnější, než Kantova etika. Můžeme-li snížit bídu ve třetím světě, měli bychom to učinit (50). Singer dokonce probouzí pocit viny v těch, kteří tak nekonají („měli bychom si uvědomit, že nežijeme slušně“, autorčina formulace, 57). Tváří in tvář těmto apelům se kladou otázky, v nichž se zrcadlí nesmírná náročivost Singerova apelu a které znějí absurdně: mám právo usilovat o dobré životní podmínky vlastních dětí?

¹ Singer sám praví v *Practical Ethics*: „Rovnost je etický princip, nikoli konstatování faktu.“, str. 21.

(59); jaké podoby štěstí si vůbec smím dovolit, jaké radosti jsou vůbec přípustné (sex ano, lyžování nikoli)? Zde se Singer – zcela v tradici utilitarismu - odhaluje jako plánovač světového štěstí.

Práce splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Je psána s velkým osobním zaujetím. Jistou nevýhodou je fakt, že poměrně rychle opustí základní filosofická rozlišení a věnuje se jejich důsledkům. Musím přiznat, že poněkud ledabylý přístup k některým argumentům (argument z potence, argument o hodnotě života, vztah zájem – právo), v nichž jde doslova o život (nenarozených dětí, těžce postižených novorozenců, stárnoucích osob), mne značně zneklidnil.

Práci navrhuji hodnotit jako **velmi dobrou**

Jakub Čapek

26. květen 2006

